

ויש לומר, כיון שהאיסור חל קודם ההשרשה, ובוריעה לבדה הוא לוקה – ובאותה שעה הזרעים עדיין שייכים לו, וגם הגפנים שלו, שהרי אין הזמורות הפקר בשביעית (כמו שכתב הר"ש. ואולם אין הדבר מוסכם – ע' הפלאה כתובות פ; אחיעזר שם; שבת הלוי ח"ב סו"ס קסה) – הלכך יש כאן 'כרמך' וזריעה של בעלים. ובלאו הכי יש לומר שתנא דמתניתין סבר בענין זה כשיטת החכמים החולקים, שאדם אוסר את של חברו (עפ"י חזון איש שביעית יט, כא. וכן צידד בזה בשו"ת אחיעזר שם).

'אי לא דקילסך גברא רבה הוה אמינא...' – בירושלמי (כלאים ה,א) מצינו בר' ינאי שקילסו הרבה לר' יוחנן וקרא עליו 'תן לחכם ויחכם עוד'. עי"ש (מחכם אחד).

מלשון 'קילסך' משמע שריש לקיש נעשה תלמיד חבר לרבי יוחנן, שאם לא כן, היה לו לומר 'קילס למר' (שו"ת מהר"ם מינץ, בסופו – ענף ראשון, בהגהה. וע' גם כתובות נד: פד: שאמר רבי יוחנן 'אבל מה אעשה שכנגדי חלוק עלי'. וע"ע ירושלמי ריש גטין).

'המנכש והמחפה בכלאים – לוקה. רבי עקיבא אומר אף המקיים' – הערוך (ק"ס ב) כתב שרבי עקיבא סובר לאו שאין בו מעשה לוקים עליו.

(וכן משמע מרש"י מו"ק ב: וכן מבואר בראב"ד (כלאים א,ג). ולפי זה אפשר שחכמים אינם פוטרים אלא במקיים ללא מעשה, אבל כשעושה מעשה – לוקה אף לחכמים [וללא מעשה יש איסור תורה אלא שאין לוקין]. וכן נראה בירושלמי (כלאים ה,א). ואולם מהסוגיא בתחילת מו"ק מבואר שגם בעושה מעשה נחלקו רבי עקיבא וחכמים, שהרי רבה שם פירש שמנכש חייב משום מקיים וכולה רבי עקיבא, אבל לחכמים פטור. וכן כתב בבית הלוי (ח"א לה, י. ועע"ש בכל הענין). ואכן הוכיח הטורי-אבן (במגילה יג) מכמה מקומות שתלמודנו חולק על הירושלמי בזה ונוקט שלחכמים אין כלל איסור תורה במקיים כלאים). התוס' (בע"ז סד.) תמדה על דברי הערוך, הלא לעיל (ד:) הוכיחו שרבי עקיבא סובר שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה. ולכן פירשו (וכן פרש"י בע"ז שם ור"ח וריטב"א) שמקיים על ידי מעשה, שעשה להם סייג וגדר כדי לקיימם.

(וע"ע בתוס' שבועות ד סע"א ובחדושי רעק"א. והערוך פירש עפ"י הירושלמי כנ"ל, וסובר שרבי עקיבא מחייב בלאו שאין בו מעשה, דלא כתלמוד דידן. וצ"ב בלשון התורא"ש ריש מו"ק שנקט כפירוש השני ודלא כרש"י ואעפ"כ הביא לאלתר הירושלמי שנראה מסייע לפרש"י. וע"ע בבירור השיטות במקיים כלאים, בשו"ת שבת הלוי ח"ב קסז).

'יש חילוק מלאכות בשבת ואין חילוק מלאכות ביום טוב' – מדברי התוס' רי"ד (שבת קלח.) יש ללמוד נפקותא בדין חילוק מלאכות – לענין התראה; העושה מלאכה בשבת, צריך לפרש בשעת ההתראה משום איזו מלאכה הוא מתחייב, שהואיל ולמדו חילוק מלאכות לשבת, הרי זה כאילו כתוב 'לאו' על כל מלאכה ומלאכה בנפרד (וכן משמע בספרי – שלח קיג. וע' גם בתוס' ובתורי"ד מו"ק ב: ויש סוברים שאין צריך להוכיח שם המלאכה. כ"נ בתוס' בכמה מקומות. ע' בספר מנחת חינוך לב, א). ואילו ביום טוב שאין בו חילוק מלאכות, די בהתראה משום לא תעשה כל מלאכה ואין צורך לפרש שם המלאכה (מה"א).

יצוין שמדברי הריטב"א (מו"ק ב:) משמע שנקט אף ביו"ט צריך התראה משום שם המלאכה.

דף כב

זאם איתא, משום הבערה לא מחייב, דהא איחייב ליה משום בישולו' – ומדובר באופן שפעולות

ההבערה והבישול נעשות כאחת [שאם לא כן, הלא יכול היה לנקוט חיובים רבים נוספים], כגון שתחילה שפת הקדירה על העצים ואחר כך הבערים, הלכך כיון שאין חילוק מלאכות ביום טוב אינו חייב אלא אחת (עפ"י גבורת ארי ערוך לנר ועוד).

'אפיק הבערה ועייל גיד הנשה של נבילה. והתני ר' חייא לוקה שתים על אכילתו... אלא אפיק...'
 – ולא חש התנא למנות חיוב נוסף, משום אוכל גיד הנשה של נבילה – שאין בכך חידוש, שהרי זה שיש בגדין בנותן טעם כבר השמיענו בכך שלוקה משום אוכל בשר בחלב. ודוקא על משנתנו שנשתנה בלשון 'יש חורש תלם...', הקשו מדוע לא נמנו לאוין נוספים, שהרי משמע שבא התנא להרבות אפשרויות לאוין ככל האפשר, אבל בלשון הברייתא אין במשמע כן (עפ"י ריטב"א. ועתוס' בפסחים מז:).

'אלא אפיק הבערה ועייל עצי אשירה... ולילקי נמי משום לא תביא תועבה אל ביתך? אלא הכא במאי עסקינן כגון שבישלו בעצי הקדש...' – יש מי שמפרש בדרך זו: **אלא אפיק הבערה ועייל עצי אשירה** רוצה לומר, 'משום הבערה' הכתוב בברייתא, אין הכוונה לאיסור הבערה ביום טוב אלא לאיסור הבערת עצי אשירה. ומקשה ולילקי נמי משום לא תביא תועבה... – כלומר, אין זה פירוש הגון בברייתא, שאין האיסור מתייחס להבערה דוקא, שהרי הוא מתחיל מההבאה לבית. ומתקן: **אלא הב"ע כגון שבישלו בעצי הקדש** שאסורים הם בהבערה, וכלשון הכתוב **תשרפון באש... לא תעשון כן** והיינו 'הבערה' דברייתא.

ובאמת זה מחוור יותר אפילו מהבערת אשירה, ששם לא הביעור אסור אלא ההנאה מן הבעור. ובוה ניהא מה שלא הזכיר שלוקה משום הזיד במעילה (עתוס') – כי לענין מעילה, ההנאה שעם הביעור היא עיקר האיסור, ואין לקרוא לזה 'הבערה' (בדרך טובים). יש להעיר שפירוש זה אינו תואם כ"כ עם הגרסא בפסחים מה. 'אלא אפיק הבערה ועייל עצי הקדש'.

[כתב ריב"ן: **'נילקי נמי'** – כגון שהיו כלי מחרישה מעצי אשירה. ואינו מובן אמאי שבק עצי הסקה שבהם דיברו. ואולי סבור שאין איסור הבאת תועבה בדבר שאינו עומד לקיום. או שמא ט"ס הוא וקאי על 'ליחשוב נמי החורש בעצי אשירה' ומוסב על המשך הסוגיא, ולא על קושית רב אחא בריה דרבא (בדרך טובים). לפי הדרך הראשונה מפורש כאן שלוקים על לאו זה לא רק בהבאה אל הבית אלא כל שבידו. וכן נקט המנחת-חינוך (תכט) מסביר פשוטה].

'ליחשוב נמי הזורע בנחל איתן... וליחשוב נמי...' – מדברי הריב"ן (בד"ה ונילקי וד"ה קוצץ) והתוס' (בד"ה מתקין) והריטב"א, מבואר ששאלות הגמרא מתיחסות לדברי המשנה 'יש חורש תלם אחד...' – מדוע לא מנה התנא לאוין נוספים ששייך לעבור עליהם בחרישה. [ומחיקת השם וקציצת צרעת אפשרים תוך כדי אחיזתו ועבודתו עם המחרישה. וכן מסיר בדי ארון ומזיח חושן (ע' ריטב"א ערוך לנר). ואפשר שעיקר הקושיות אליבא דר' חנניא בן חכינאי, שמנה אף לבישת כלאים הגם שאינו מעצם החרישה]. ויש מפרשים שהגמרא דנה על רשימת 'אלו הן הלוקין' – מדוע לא החשיבו גם לאוין אלו (כן דייקו לפרש מספר המצוות להרמב"ם – ל"ת פו פז טז). ויש מי שצדד לפרש (ליקוטי הלכות לח"ח), שהקושיות מוסבות על רישא דמתניתין, שהחשיב התנא ארבעה דברים שהעובר עליהם כמה פעמים בהמשכיות אינו לוקה אלא אחת. והקשו מדוע לא מנה גם את אלו,

כגון קצץ כמה בהרות, מחק כמה שמות וכו'. [אמנם לשון 'מוחק את השם בהליכתו' אין במשמע כל כך. אך נראה מהריב"ן שלא גרס 'בהליכתו'] (עפ"י המובא ב'אוצר מפרשי התלמוד'. וע"ש הערות ותוספות לפירושים השונים).

'בנזיר שמשון...' – ע' ריב"ן. וע' במובא בנזיר דפ"ד כח – על נזירות שמשון והזרת הבן מהרחם.

'המריבע שור פסולי המוקדשים לוקה שנים... המנהיג בשור פסולי המוקדשים לוקה...' – כמה פירושים בראשונים בהסבר איסור כלאים בפסולי המוקדשין; אם משום תערובת חולין וקדשים (עריב"ן, רמב"ם כלאים ט, יא. והרמ"ה הוסיף כאילו העור והבשר שני מינים שונים, שהבשר מותר כחולין ואילו העור והצמר אסורים כקדשים). או משום שהתורה עשאתם כצבי וכאיל שהם כלאים זה בזה (רבנו תם), והם כלאים עם הבהמה, והרי הם נחשבים כחיה וכבהמה מעורבים (ראב"ד שם. וע"ש בנושאי כלים).
וכתב הרמב"ם שאיסור זה מדברי קבלה הוא.
ע"ע בחדושי ר' אריה ליב מאלין ח"ב ג.

'כמה מלקין אותו – ארבעים חסר אחת, שנאמר: במספר ארבעים – מנין שהוא סמוך לארבעים' – זו לשון הרמב"ם (סנהדרין יז, א): 'כיצד מלקין את המחוייב מלקות – כפי כחו, שנאמר כדי רשעתו במספר. וזה שנאמר 'ארבעים' – שאין מוסיפין על הארבעים אפילו היה חזק ובריא כמשוון, אבל פוחתין לחלש, שאם יכה לחלש מכה רבה בודאי הוא מת, לפיכך אמרו חכמים שאפילו הבריא ביותר מכין אותו שלשים ותשע, שאם יוסיף לו אחת נמצאת שלא הכהו אלא ארבעים הראויות לו'.
ונראה מדבריו של"ט מלקות – תקנת חכמים היא, וזה שדרשו 'ארבעים במספר' – סובר הרמב"ם שאינה אלא אסמכתא. אך יותר נראה שהרמב"ם לשיטתו שכל דבר שאינו מפורש בתורה קורהו 'דברי סופרים / חכמים' (כסף משנה. וכן כתבו הראשונים, שמנין ל"ט – דין תורה הוא. וע' בספר החינוך תקצה).
[יש מצדדים לחדש על פי הטעם שכתב הרמב"ם, שפוחתים משום 'פן יוסיף' – שלעולם מלקים אותו מכה אחת פחות ממה שאמדוהו, ומלקות ל"ט אי אתה מוצא אלא באמדוהו לארבעים, ולא בשאמדוהו לל"ט, כי אז ילקה ל"ט. (ע' הגהות פורת יוסף; מנחת חינוך תקצד). אלא שמסיק שם שאין במשמע כן מסתימת הדברים. וע"ע יונת אלם כט].

'אמדוהו לקבל ארבעים ולוקה מקצת ואמדו שאין יכול לקבל ארבעים – פטור' – במלחמות ה' להרמב"ן (וכן בדברי המאירי ועוד מפרשים) מבואר שאפילו לקה מעט ויכול עדיין לקבל עוד – אין מלקין אותו יותר, שכבר נתבזה במלקות הראשונות, ואין דנים אותו שוב באומד נוסף למלקות. [הרמב"ן כתב: אפילו מכה אחת. וי"א: דוקא אם לקה שלש או יותר].
וישנן דעות הסוברות שאינו נפטור אלא בשקיבל כל מה שיכול לקבל (ע' פירוט השיטות וטעמיהן ב'אוצר מפרשי התלמוד'. וע"ע בכל הענין בקונטרס יונת אלם לגר"י קרפילוב הי"ד – סי' כט).

(ע"ב) 'כמה טפשי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה, דאילו בס"ת כתיב ארבעים, ואתו רבנן בצרו חדא' – הקשו המפרשים מדברי הגמרא בקדושין (לג): 'מפני לומדיה עומדים, מפניה לא כל שכן?!' – משמע שיותר ראוי לחלוק כבוד לספר מללומד (ע' ר"ן קדושין שם – שני תירוצים).

האחרונים הוסיפו לשאול, מדוע מכנה אותם רבא 'טפשאאי', והלא אף דבר איסור יש כאן בכך שעוברים על מצות 'הדרת' – בספר בית מאיר (להג"ר מאיר פונגר. קדושין שם) הסביר שאותם אנשים לא היו קמים בפני חכם בעת עוסקם בתורה [אבל בזמן אחר – היו עומדים, ואין מדובר בעבריינים], אבל מפני ס"ת עמדו אפילו בתוך לימודם, שסברו שאין ראוי להפסיק מן הלימוד כדי לעמוד בפני חכם. ועל כך אמר רבא, הלא החכם עצמו נחשב כתורה ממש, שהרי על פיו נתפרשה התורה, כדוגמת מלקות ארבעים, הלכך אין זה ממדת החכמה לקום לפני התורה עצמה ולא לקום לפני החכם, שגם הוא כתורה עצמה. מאידך, כל חשיבות לומדי התורה – הלא מאיתה באה להם, וזהו ה'קל וחומר' שאמרו שם, אם מפני לומדיה לומדים מפניה לכ"ש. [כעין זה תירץ בספר יערות דבש (ח"ב דרושים ג יא) שמדובר בשעה שהיו עוסקים במלאכה שמצד הדין פטורים מלעמוד, אעפ"כ היו עומדים בפני הספר ולא בפני החכם. ע"ש].

בדומה לדברים הללו כתב בהקדמת ה'שב שמעתתא', זו לשונו:

'...והרי זה כמי שיש לו כרם מלא גפנים נטע שורק, ואדם אין לעבוד את אדמתה, הנה כרמו כלא היה. אולם אם ישכור פועלים ויעבדו עבודת הכרם ויעשו ענבים בקרן בן שמן, אז הידד הידד יקראו הדורכים, כרם חמד ענו לה. ומ"מ לא יהיו הפועלים מיטב קנינו כי אם הכרם הוא העיקר, אך הוא צריך אל הפועלים ובלעדם לא יכון. וכמו כן הוא בתורה, אם אין ת"ח לברר ולתקן, והיה כדברי ספר החתום, שאין לך מצוה מפורשת בתורה, תפלין לא נודע כמה פרשיות ומה לכתוב, וכן ציצית, ומוזה, ושעטנז, ורבות כהנה, ובמלקות בצרי חדא. ובלעדי הת"ח התורה כלא היתה, אבל אם כבר החזקנו ידי המחזיקים בת"ח המתקנים אותה, וכבר אכלנו את לחמה ויינה שתינו, אז היא העיקר ולא פועלים. כמו המרגלית בתחילת מציאתה סתומה ומכוסה ואינה חשובה מאומה, וכשיש עבד נוקב מרגליות אז הוא יעשנה ויחשיבנה מאד, אמנם לא יחשב העבד לעיקר כי אם המרגלית'.

[בשור"ת אגרות משה (או"ח ח"ב לד) האריך לבאר גדר כבוד החכם, וכתב שחיוב כבודו אינו מצד התורה שבו, וכתורה הכתובה על הספר, אלא חיוב הכבוד הוא מצד האדם עצמו, שהשיג בעמלו ובכחו וכשרונותיו שנתן לו השי"ת, את חכמת התורה. ויצא לידון בדבר החדש, שגם אם תהא התורה שבכתב כולה שגורה על האדם, וגם תורה שקיבל מרבו שגורה בפיו, אם אינו מבין לדמות מילתא למילתא ולהקשות ולתרוץ, אין חייבין לקום מפניו. שעדיין אינה בגדר 'תורתו'. וזו היתה טעותם של הני 'טיפשאאי'].

ורבנו צדוק הכהן זצ"ל בספר 'שיחת מלאכי השרת' (עמ' 20), כתב לחלק בין מדרגת 'לומדיה', שעדיין התורה אצלו בגדר 'תורת ה', ובדרגה זו קיים ה'קל וחומר', ובין מדרגת 'גברא רבא' – אדם היודע לחדש בתורה ולפרשה כפי דעתו (כדוגמת 'ארבעים יכנו'), שעליו נאמר 'ובתורתו יהגה', שכשמגיע לדרגה זו, אזי הוא חשוב יותר, שהרי הוא הפועל, והתורה בגדר נפעל ממנו.

(וע' בפני יהושע בקדושין. וע' שו"ת הרשב"א 'המיוחסות' רעו; שו"ת הרא"ש יג, יד – אודות שינוי ממעות צדקה לצורך תלמוד תורה, שודאי לא גרע הלימוד מלקנות ס"ת; יערות דבש (ח"א י ד"ה צא ולמד).

'מאי טעמא דרבי יהודה דכתיב מזה המכות האלה בין ידיך ואמר אשר הכתי בית מאהבי' – משמע שדרך המכות להיות בין הידים כלומר בין הכתפים, והיא אותה מכה הארבעים. עוד יש לפרש, מאחר שמצינו שדרך להכות בית מאהבים, אם כן אין לנו לפחות מארבעים שלמות, שזו היא טובתו (חכמת שלמה).

'עבר עבירה שיש בה שני לאוין, אמדוהו אומד אחד – לוקה ופטור...' – הרמב"ם (סנהדרין יז, ד; ובפיה"מ) כתב שדין זה אמור בין שעבר עבירה אחת בין שעבר כמה עבירות שמתחייב מלקות על כל אחת.

והמשנה שנקטה 'עבירה שיש בה שני לאוין' – מפני שהיא עבירה אחת, לכך אמדוהו אומד אחד לשני החיובים (ריטב"א).

לכאורה כוונתו שבשתי עבירות הדין נותן לאמוד אומד נפרד לכל עבירה. אבל נראה שמבואר בתוספתא שגם בשתי עבירות קיים הדין שבמשנה [וכנראה היא מקור דברי הרמב"ם]. ואפשר שאין ב"ד גומרים דינו למלקות כל עוד לא לקה על עבירה קודמת, והתוספתא מדברת כשכבר גזרו דינו לחיוב מלקות נוסף, שאז האומד כולל את שני החיובים.

'עד שהוא מגלה את לבו' – כי צריך להלקותו על בשרו ממש שנאמר והכהו – ולא את כסותו (רמב"ם סנהדרין טז, ח. עפ"י ספרי תצא. ועריטב"א וערול"ג).

ומגלה את לבו בצורה זו דוקא משום ונקלה, ואין לחוש לבזיונו (מפרשים).

'ידה טפח ורחבה טפח וראשה מגעת על פי כריסו' – בתוספתא איתא: 'רצועה לא היתה ארוכה אלא קצרה, שלא תגיע לצפור נפשו וימות'.

'חזן הכנסת' – פירוש ה'חזן' ומשמעותו המילולית – ע' במובא בסוטה מא.

*

'והותם והוא רחום יכפר עון...' –

'... ומה שכתב רש"י די"ג מכות הן (- מכות מרדות) – כך נוהגים בהרבה מקומות להלקות לבעלי תשובה. ונראה שיצא זה המספר (כי המלקות) הן משולשין, כדי רשעתו לפניו וכדי שתי רשעיות לאחריו, ומלקות של תורה הן ל"ט שלישתן הוא י"ג.

ומשום הכי נהוג לומר 'והוא רחום' קודם תפילת ערבית, לפי שהיו נוהגין להלקות הרשעים בין מנחה ובין ערבית, והיו מקריין אותן הפסוק שיש בו י"ג תיבות. זה נראה לי. אבל יש אומרים ששלש פעמים אנו קורין אותו פסוק, והם כנגד מ' חסר אחת' (תשב"ץ ח"ב נא).

יצוין שגם בפסוקים 'הפלא ה'...' 'שמרתם את דברי הברית...' יש י"ג תבות בכל אחד מהם, כמו ב'והוא רחום...'. ונראה לכאורה שהוא קורא תיבה אחת בכל הלקאה, כשמלקים ל"ט. ואפשר שהכתוב 'שמרתם...' הוא מתחיל לקרוא בשעת הכפיתה לעמוד וגילוי לבו, כהקדמה למלקות.

*

ע"ע שו"ת מהרי"ל (נא) סמך ל'שלש עשרה למצוות' ממה שאמרו 'כדי רשעתו' כלומר, כדי חי רשעתו, דהיינו י"ג שנה.

דפים כב – כג

לקט באורים ופירושים בפרשת מלקות (מתוך ספר הפרשיות – תצא):

והיה אם בן הכות הרשע – בחיריק תחת הבי"ת, רמזו לבינה; שצריך להתבונן ולאמוד בהכאה כמה ראוי לו. וכן יהושע בן-נון – על שם שהוא מלא רוח חכמה ובינה; דברי אגור בן יקה – הוא שלמה שאגר הבינה; בן-נון, בן-יקה – שתיהן בחיריק תחת הבי"ת. והכהו לפניו – (כלומר, השופט) – 'לא כדרך שאחרים (נכרים) עושים, זה לוקה וזה (השופט) – עסוק בדבר אחר.

כדי רשעתו – לפי רשעה שהרשיע יתן המכות, גדולות או קטנות, ולעולם במספר ארבעים. כך פירשו בעלי הפשט. ואולם רבותינו ז"ל לא כך אמרו, אלא שאין מניין המלקות תלוי בחומר החטא שהרי קצב הכתוב 'ארבעים יכנו', משמע אין להוסיף ואף לא לגרוע. גם קשה לומר שמסר הכתוב לחכמים לקבוע איזו עבודה חמורה יותר ואיזו פחות, מאחר שהכתוב עצמו לא פירש חומר בזו יותר מבזו אלא כל 'לא תעשה' עונשו מלקות ארבעים. אכן 'כדי רשעתו' היינו שיהיו המלקות באדם זה המולקה יאים וראויים לו; אם חזק הוא ובריא בגופו, ארבעים יכנו וכך יאה לו; ואם חלש בגופו וכיוצא, והרי מלקות ארבעים מסכנים אותו במיתה, אין זה 'כדי רשעתו' – ילקהו פחות מכן.

מתוך שאמר הכתוב כדי רשעתו במספר, משמע כפי מה שיכול לקבל לפי כוחו, ולא יתר על ארבעים – שמענו שארבעים הוא מספר הגדול שבין הראוי והבלתי ראוי, וממילא מובן שאין להגיע אל הגבול ממש, אלא 'ארבעים חסר אחת'.

ואף הכתוב רומז לך לעשות שמירה בדבר; פן יסיף – כלומר, הוי זהיר שלא יהא בכך תוספת על הראוי.

יש מפרשים הכתוב כפי הקבלה: ארבעים יכנו, לא יסיף כמו 'לא יסיף יכנו ארבעים' – יגיע עד לפני ארבעים ויניח מכת הארבעים (ואף כי הפשט הפשוט מורה להפך, יש רמז בכתובים עצמם כפי אמיתת הקבלה. ע' פרוש רש"י הירש).

יש אומרים כי כן דרך הכתוב לקרוא מספר הסוכם לשלם, בשם השלם. כמו תספרו חמשים יום והכוונה לארבעים ותשעה יום.

ובגמרא למדו למנין מלקות ל"ט, מתוך שצריכים מלקות הראויות להשתלש, שלישי מלפניו ושני שלישים לאחריו. היינו, שכל כח גופו ישא במלקות ולא תכבד המכה במקום אחד יותר מכפי כח אותו המקום. מעתה נוכל לפרש ארבעים יכנו – כן ראוי לו, אלא שלא נוכל לחלקם בשוה ולפיכך לא יסלים, פן יסיף – פן תהא בכך תוספת על הראוי באותו מקום. ולדעת ר' יהודה מכת הארבעים ניתנת בין כתפיו וכך היא מתחלקת לכל כח הגוף.

ארבעים יכנו – למה ארבעים? – האדם הזה נוצר לארבעים יום, ועבר על התורה שניתנה לארבעים יום – ילקה ארבעים ויצא ידי עונשו. וכן אתה מוצא באדם הראשון כשנצטוו ועבר, לקה עליו העולם בארבעים: עונשי האדם עשר, חוה עשר, הנחש עשר, והאדמה עשר. וכן אתה מוצא בעונש מרגלים שלקו ישראל ארבעים שנה במדבר. כן דרשו רז"ל במדרש תנחומא במדבר (כג).

'אמר רבא: כמה טפשאי אינשי דקיימו... ואתו רבנן ובערי חדא' – אין לך מעלה יתירה כמעלתם של חכמים שיודעים לחסר מכה בישראל, על פי התורה!

ארבעים יכנו – בדרך הרמז: מספר ארבעים הוא מספר של בינה – 'בן ארבעים לבינה' – זה שחטא נכנסה בו רוח שטות לפיכך 'לא עם בינות הוא', ולוקה 'במספר ארבעים', במספר הסמוך לארבעים, כלומר: טרם הגיע זה לבינה, בן-הכות הוא.

במספר ארבעים יכנו – עד שיגיע המונה לספור 'ארבעים'. כיון שמנה המונה 'ארבעים' – ימשוך המכה ידו ולא יוסיף להכותו. והרי הכתוב תלה ההכאה בשופט עצמו המונה את המלקות, כיון שמנה השופט ארבעים – די בכך.

גם יש בכך משום רמז של רחמים בדין, שכן בשעה שאדם מצטער, שכינה מה אומרת 'קלני מראשי' וכו', וטרם שמכלה חציו – הקב"ה ניחם על הרעה ואומר למכה די, עד פה תבא ולא תוסיף! – סימן לדבר מקרא שכתוב (בלשון קרוב לכתוב כאן) אחרי המבול (אף הוא בארבעים!) ויאמר ה' אל לבו לא אסף לקלל עוד וגו' כי יצר לב האדם רע מנעריו ולא אסף עוד להכות את כל חי כאשר עשיתי (בראשית ח, כא), וכן תמצא שמפטירין פרשה זו בשבועת מי נח; –

ואפשר כי מספר ארבעים מלקות מכוון כנגד ארבעים ימי יצירת הולד, ומכת הארבעים שאינה נלקית – כנגד יום ראשון של הריון, שמצדו יש לאדם התנצלות 'כי יצר לב האדם רע מנעוריו' – משרשו ומתחילת ברייתו, וכדרך שאמר דוד (תהלים נא) הן בעוון חוללתי ובחטא יחמתני אמי – 'בעוון מלא, שאפילו חסיד שבחסידיים מכוון להנאת עצמו.

לא יסיף. פן יסיף להכתו על אלה – 'אלה' עם מספר האותיות – ארבעים חסר אחת. וכן – ונקלה אחיד; 'אחיד' – מספרו ארבעים חסר אחת, כיון שלקה כמנין 'אחיד' – הרי הוא כאחיד.

(עפ"י: בעל הטורים; אבן עזרא וחזקוני; רד"צ הופמן; רש"ר הירש; הכתב והקבלה; רבנו בחיי; האדמו"ר מאוסטרובצה; כלי יקר; הר' עודד ביטוב שיחי).

רמזים נוספים:

כמה מלקין אותו? ארבעים חסר אחת, שנאמר: במספר ארבעים – מנין שהוא סמוך לארבעים' – לכאורה תמוה שיון המלה ארבעים ('ארבעים יכנו לא יוסיף') לפסוק שלפניה. אלא שאם נתבונן מן הצד המספרי של המלים, נראה שאכן היא קשורה למעלה: **והפילו השפט** (חסר ו', שלא כבכל מקום בתורה) **והכהו לפניו כדי רשעתו במספר. ארבעים** מספר האותיות: ל"ט.

כיוצא בדבר אתה מוצא: **שבע שבתות תמימת** (חסר. צורה חריגה) **תהיינה, עד ממחרת השבת השביעת** (כנ"ל) **תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה'** – בדיוק מ"ט אותיות. הרי לפנינו שני מקומות שעל-פי הפשט הגלוי היה נראה מספר אחר, ורמזה לנו התורה באותו מקום את המספר האמתי כפי שגילו לנו חכמינו (שמעתי מהר' יעקב עזריה אורבך ז"ל).

'לימד על הראשונות שהם מכה רבה – הרמב"ם (סנהדרין יט) מנה את סך הלאוין שלוקין עליהם: מאתיים ושבעה. ויש לומר שלזה רמזו חז"ל בכתוב 'מכה רבה' – ללמד על הראשונות, כלומר על הלאוין שחייבים עליהם מלקות, שהם כמנין רבה (הגהות חשק שלמה, בשם אחיו. ועע"ש).

דף כג

'מנין לרצועה שהיא של עגל... וסמך ליה שלא תחסם שור בדישו' – וכן להלן: ידע שור קנהו